Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 3 (2024) · “Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlarini moliyalashtirish tendensiyalari” mavzusidagi respublika il...

қувватлаш тизими яратилиши кўзда тутилгани аҳамиятли жиҳатлардан биридир. Бинобарин, ушбу тизим орқали хотин-қизларга бизнес лойиҳаларини ишлаб чиқиш, маҳаллаларда уларни тадбиркорликка ўқитиш ҳамда тадбиркорлигини бошлаган опа-сингилларимизнинг маҳсулотларини сотишга амалий ёрдам кўрсатилади. Шунингдек, тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш жараёнлари кузатиб борилади ва улар билан доимий мулоқотда бўлиши таъминланади. Эътиборли томони, эндиликда юқоридаги банклар аввалгидек, фақат имтиёзли кредитни бериш ва унинг банкка қайтиши билан чекланмасдан, балки ажратилган сармоянинг натижадор бўлиши учун барча жараёнларда масъул ҳисобланади.

Қарорда, биринчи навбатда, “Аёллар дафтари”, ”Ёшлар дафтари” ва “Темир дафтар”га киритилган ишсиз хотин-қизлар эътиборга олиниши лозимлиги белгилаб қўйилди. Ушбу жараён тўлақонли ишлаши учун эса, албатта, аниқ режа ва таклифлар бўлиши мақсадга мувофиқ. Шу боис ҳужжатда ушбу масала юзасидан тегишли соҳа вакиллари, Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятлар ҳокимликларига топшириқлар белгилаб берилди. Ўз навбатида, қарор ижросини таъминлашда тегишли маъсуллар қаторида хотин-қизлар қўмиталари, фаоллар ҳам жонбозлик кўрсатишлари муҳим аҳамиятга эга. Зеро, ҳар бир амалий иш биргаликда, ҳамжиҳатликда бажарилса, кўзланган мақсадга эришиш мумкин.

Яна бир эътиборли жиҳати, айни пайтда Хотин-қизлар тадбиркорлигини ривожлантириш бўйича Сенат Раиси бошчилигида махсус комиссия тузилиб, ҳар ой якунида ушбу йўналишдаги ишларнинг натижалари бўйича муҳокамалар ўтказиб борилади.

Мухтасар айтганда, аёллар тадбиркорлиги бугунги кунда иқтисодий ўсишнинг муҳим шартларидан биридир. Хотин-қизларнинг фаол иштироки бевосита иқтисодий юксалиш ва фаровонликка хизмат қилади. Ижтимоий йўналишдаги лойиҳалар ва бизнеснинг аксарияти аёллар томонидан амалга оширилмоқда.

RAQOBATLASHGAN BOZORILARNING USTUN JIHATLARI

Qurbonov Jasurbek Pozilovich
TDIU, “Mutaxassislik fanlari” kafedrasi mudiri, i.f.f.d.
Rayxona Xasanovna Xusanova
TDIU, Andijan fakulteti talabasi

Annotatsiya: Raqobat – bu ikki kishi yoki guruhning doimiy raqobatbardosh munosabatlardagi holati. Monopolistik raqobat bozori o‘zining ba’zi bir xususiyatlari bilan mukammal raqobatlashgan bozorga o‘xshaydi. Bu yerda ham harakat qiluvchi firmalar ko‘p, yangi firmalarni bozorga kirib kelishi yoki unda harakat qiluvchi firmalarning undan chiqib ketishi cheklanmagan. Shuningdek uning afzal jihatlari va kamchiliklari borasida so‘z yurutilgan.

Published: 17.05.2024

Cite this article: Qurbonov Jasurbek Pozilovich, Rayxona Xasanovna Xusanova (2024). Raqobatlashgan bozorlarning ustun jihatlari. Emro Science and Education, 1(3). https://journal.emro.uz/public/maqola/75

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

Abstract: Rivalry is a state of constant competitive relationship between two people or groups. A monopolistically competitive market is similar to a perfectly competitive market in some of its features. There are many companies operating here, and there is no restriction on the entry of new companies into the market or the exit of existing companies. Its advantages and disadvantages are also discussed.

Аннотация: Соперничество – это состояние постоянных конкурентных отношений между двумя людьми или группами. Рынок монополистической конкуренции по некоторым своим характеристикам аналогичен рынку совершенной конкуренции. Здесь работает множество компаний, и нет никаких ограничений на вход новых компаний на рынок или выход существующих компаний. Также обсуждаются его преимущества и недостатки.

Kalit so‘zlar: bozor, monopolistik raqobat bozori, raqobat, raqobatlashgan monopol bozor, firmalar, samaradorlik, innovatsiyalar, yuqori foyda, barqarorlik, Suiste’mol qilish potentsiali, tanlovning yetishmasligi, yuqori narxlar.

Raqobat so‘zi ilmiy yo‘nalishda raqobatlashgan bozor, o‘zaro raqobatlashuvchi firmalar kabi so‘z birikmalari ko‘rinishada ko‘p duch kelganmiz. Raqobat – bu ikki kishi yoki guruhning doimiy raqobatbardosh munosabatlardagi holati. Raqobat – bu raqobatlashayotgan ikki tomon o‘rtasidagi „bir-biriga qarshi“ munosabati.

Monopolistik raqobat bozori o‘zining ba’zi bir xususiyatlari bilan mukammal raqobatlashgan bozorga o‘xshaydi. Bu yerda ham harakat qiluvchi firmalar ko‘p, yangi firmalarni bozorga kirib kelishi yoki unda harakat qiluvchi firmalarning undan chiqib ketishi cheklanmagan. Lekin bu mukammal raqobatlashgan bozordan farq qiladi. Farq shundan iboratki, monopol raqobatlashgan bozordagi mahsulot differensiallashgan, ya’ni bir xil ehtiyojni qondiruvchi tovarni har bir firma o‘ziga xos ravishda ishlab chiqarib sotadi va uning mahsuloti boshqa firmalarning mahsulotidan sifati, bezagi, tarkibi va sotuv markasi obro‘yi bilan farq qilishi mumkin. Tovarning differensiallashuvi deganda bozorda sotiladigan tovarni standartlashtirilmaganligi tushuniladi. Har bir firma o‘zining tovar markasini ishlab chiqarish bo‘yicha monopol hisoblanadi va u bozorda ma’lum darajada monopol hokimiyatga ega bo‘ladi. Firmaning monopol hokimiyati uning mahsulotining boshqa firmalar mahsulotidan qanchalik farq qilishga bog‘liq. Masalan, tish yuvish pastalari monopol raqobat bozorida sotiladigan «Kolgeyt», «Pepsodend» va «Lesnoy balzam» pastalari bir-biridan qadoqlanishi, bezagi, davolash xususiyatlari bilan bir-biridan ajralib turadi. Monopol raqobat bozorga misol sifatida tish yuvish pastasi, kir yuvish paroshogi, xar-xil chanqov bosdi ichimliklari bozorlarini, kiyim-kechak bozorini keltirish mumkin. Raqobatlashgan monopol bozor quyidagi xususiyatlari bilan xarakterlanadi: Birinchidan, firmalar differensiallashgan, bir-birini o‘rnini bosish normasi yuqori bo‘lgan, mahsulotlarini sotadi va bir-biri bilan raqobatlashadi. (Boshqacha aytganda bunday tovarlarning narxga ko‘ra elastikligi yuqori, lekin cheksiz emas). Ikkinchidan, bozorga yangi firmalarni o‘z markasi bilan kirishi va undan faoliyat ko‘rsatayotgan firmalarni chiqishi cheklanmagan. Agar firmalarning mahsulotiga talab yetarli darajada bo‘lmay qolsa ular bozordan to‘siqsiz chiqishi mumkin. Raqobatlashgan monopol bozorning o‘ziga xos xususiyatini poyafzal va avtomobil bozorini taqqoslaganda ko‘rish mumkin. Poyafzal bozori raqobatlashgan

monopol bo‘lsa yengil avtomobil bozori oligopolik bozor sifatida xarakterlanadi. Agar, poyafzal bozorida foyda yuqori bo‘lsa, boshqa firmalar yangi poyafzal ishlab chiqarish o‘z markasi bilan bozorga kirish uchun kerakli bo‘lgan mablag‘ni sarflashi ular uchun katta qiyinchilik tug‘dirmaydi. Avtomobil bozoridagi avtomobillar ham differensiyallashgan (ya’ni uning turlari ko‘p). Lekin, bu bozorga yangi firmalarning kirib kelishiga masshtab samarasi katta qiyinchilik tug‘diradi. Nima uchun deganda samarali miqdordagi avtomobillarni ishlab chiqarish uchun juda katta mablag‘ talab qilinadi. Uchinchidan, bozorda nisbatan katta miqdordagi firmalar faoliyat ko‘rsatadi va ularning har biri sotiladigan umumiy turdagi tovarga bo‘lgan bozor talabining ma’lum darajadagi ulushini qanoatlantiradi. To‘rtinchidan, firmalar o‘z mahsulotlariga narx belgilashda va sotish hajmini aniqlashda raqiblarining aks harakatlarini e’tiborga olmaydilar. Masalan, biror sotuvchi o‘z mahsuloti narxini 20 % ga tushursa uning mahsulot sotish hajmi oshadi va oshish alohida bir firma hisobidan emas, balki ko‘p firma hisobidan sotiladi, lekin bu siyosatning boshqa bir raqib firmaning bozordagi ulushini keskin qisqartirib yuborishi ehtimoli nihoyatda kichikdir. Shuning uchun ham raqobatchi firmalar birinchi firmaning narx siyosatiga nisbatan biror chora ko‘rmaydi va bu siyosat kuchli ta’sir qilmaydi.

Raqobatbardosh monopoliya bozorining afzalliklari:

- Samaradorlik: Monopoliya bozorlari miqyosda iqtisodga olib kelishi mumkin, bu esa ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga va iste’molchilar uchun narxlarni pasaytirishga olib keladi.
- Innovatsiyalar: Raqobatchilarsiz monopoliyalar ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga ko‘proq sarmoya kiritish imkoniyatiga ega bo‘lib, texnologik taraqqiyot va innovatsiyalarga olib keladi.
- Yuqori foyda: Monopoliyalar bozordagi qudrati va raqobatning yo‘qligi tufayli yuqori daromad olish imkoniyatiga ega.
- Barqarorlik: Monopoliyalar bozorda barqarorlikni bashorat qilinadigan narxlar va tovarlar yoki xizmatlarning doimiy mavjudligi bilan ta’minlashi mumkin.

Raqobatbardosh monopoliya bozorining kamchiliklari:

- Yuqori narxlar: raqobatsiz monopoliyalar iste’molchilarga yuqori narxlarni qo‘yishi mumkin, bu esa sotib olish imkoniyati va iste’molchilar farovonligini pasayishiga olib keladi.
- Tanlovning etishmasligi: monopoliyalar iste’molchilarning tanlovini cheklaydi, chunki ular ma’lum bir mahsulot yoki xizmatning yagona provayderi bo‘lib, iste’molchilar uchun imkoniyatlarni kamaytiradi.
- Suiste’mol qilish potentsiali: Monopoliyalar iste’molchilar va boshqa bizneslarga zarar etkazadigan narxlarni belgilash yoki taklifni cheklash kabi raqobatga qarshi amaliyotlarni qo‘llash orqali o‘z bozor hokimiyatini suiiste’mol qilish imkoniyatiga ega.
- Innovatsiyalar uchun rag‘batning kamayishi: raqobatning kamligi yoki umuman bo‘lmaganligi sababli monopoliyalar innovatsiyalar kiritish va o‘z takliflarini yaxshilash uchun bosimning pasayishiga duch kelishi mumkin, bu esa taraqqiyotni bo‘g‘ib, iste’molchi manfaatlarini cheklashi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, raqobatbardosh monopoliya bozorining afzalliklari ham, kamchiliklari ham bo‘lishi mumkin. Ijobiy tomoni shundaki, monopoliyalar samaradorlik va miqyosda tejamkorlikka erishishi, innovatsiyalarga sarmoya kiritishi, barqaror narxlarni saqlab turishi, patentlar va intellektual mulkni himoya qilishi mumkin. Biroq, iste’molchilarning cheklangan tanlovi, yuqori narxlar, potentsial pasaygan sifat va yangi korxonalarga kirish uchun to‘siqlar kabi kamchiliklar ham mavjud. Raqobatbardosh monopoliya bozorining umumiy ta’sirini baholashda ushbu omillarni tortish va muayyan soha va kontekstni hisobga olish muhim belgi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Pindayk Robert. Mikroiqtisod: Inglizchadan qisqartirib tarjima qilingan/ Pindayk Robert, Rubinfeld Daniel. – T.; 2002.

2. E.Egamberdiev. Mikroiqtisodiyot. O‘quv qo‘llanma. T.: 2005 y.

3. Bakieva I, Nazarova G. “Makroiqtisodiyot” fanidan seminar darslari uchun uslubiy qo‘llanma. T: "IQTISOD - MOLIYA", 2015 -225 b

4.Vikipediya.uz

DAVLAT MAQSADLI JAMG‘ARMALARINI TASHKIL ETISH IJTIMIY-IQTISODIY AHAMIYATI

Tuychiyev Abdurahmon G‘ofurovich
i.f.f.d., dotsent,
Sattoraliev Tolibjon Jahongir o‘g‘li,
TDIU, Andijon fakulteti, BHA ta’lim yo‘nalishi
71/22 guruhi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu tezis davlat maqsadli jamg'armalarining mohiyatini o'rganish, ularning maqsadi va davlat resurslarini samarali boshqarishga ta'sirini tushunishga qaratilgan. Davlat maqsadli jamg'armalari - bu kelajak avlodlar manfaati uchun muayyan aktivlarni yoki daromad manbalarini saqlash va boshqarish uchun hukumatlar tomonidan tashkil etilgan moliyaviy vositalar.*

Tayanch so`zlar: maqsadli jamg‘armalar, moliyaviy aktivlar, davlat *daromadlari, moliya mexanizmi, investitsiya, moliyalashtirish, sanoat infrastruktura, boshqaruv, davlat maqsadli jamg‘armalari, chora-tadbirlar, davlat byudjeti, davlat aktivlarini boshqarish, investitsiya qilish, aro‘dshtsh ijtiomiy qo‘llab-quvvatlash, iqtisodiy foliyat.*

Davlat maqsadli jamg‘armalari qat’iy maqsadli xususiyatga ega bo‘lib, davlatning byudjetdan tashqari jamg’armalari markaziy va mahalliy davlat boshqaruv organlari ixtiyoridagi moliyaviy mablag’lari yig’indisi hisoblanadi. Ular alohida davlat moliya tizimining ajralmas bo’g’ini hisoblanadi. Bu jamg’armalarni moliyaviy mablag’larining shakllanishi, taqsimlanishi va resurslardan maqsadli foydalanishi